

МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

УДК 35.078.7

С. В. Бєлай

кандидат військових наук, старший науковий співробітник, докторант
Національна академія Національної гвардії України

ДЕРЖАВНИЙ МЕХАНІЗМ ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ЗАГРОЗ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ХАРАКТЕРУ

У статті доведено актуальність державної політики з протидії кризовим явищам соціально-економічного характеру в українському суспільстві. Розроблено модель державного механізму оцінювання рівня загроз національній безпеці соціально-економічного характеру. Запропоновано модель поведінки органів державної влади, місцевого самоврядування та сил охорони правопорядку за рівнями загроз національній безпеці соціально-економічного характеру.

Ключові слова: національна безпека, державне управління, кризові явища, державні механізми протидії.

I. Вступ

Сучасні події в українському суспільстві демонструють чисельні кризові явища соціально-економічного характеру. Найбільш загрозливими з них є бідність (злиденність) населення, відсутність середнього класу, значна майнова диференціація, соціальна нерівність, значна корупція та як наслідок – високий рівень соціальної напруженості, що може призвести до протесних дій громадян. Тому дії органів державної влади й місцевого самоврядування необхідно направляти на врегулювання зазначених кризових явищ.

У Стратегії національної безпеки України від 8 червня 2012 р. № 389/2012 визначено завдання щодо вдосконалення системи моніторингу стану національної безпеки України, зокрема шляхом запровадження показників (індикаторів) стану національної безпеки, збору, обробки й аналізу інформації про розвиток ситуації в різних сферах національної безпеки за визначеними показниками (індикаторами) стану національної безпеки, оцінки ситуації, прогнозування її розвитку й можливих негативних наслідків. Наразі дослідження Л. І. Ільчука, О. О. Давидюка присвячені визначенню критеріїв, показників та індикаторів соціальної безпеки [1]; роботи А. Е. Когута, В. С. Рохчина – моніторингу соціально-економічного розвитку регіонів [2]; праці С. Н. Аюшеєва – оцінюванню рівня та якості життя населення в регіонах [3]; дослідження Н. А. Кизима, В. В. Узунова – оцінюванню рівня соціальної напруженості [4]. Водночас питання розроблення державного механізму оцінювання рівня загроз національній безпеці соціально-економічного характеру

не приділено в наукових дослідженнях та законодавстві України достатньої уваги.

Таким чином, найактуальнішим на сьогодні є державна політика з протидії кризовим явищам соціально-економічного характеру в регіонах держави, а тому в Україні постає питання щодо створення єдиної системи державного регулювання зазначених кризових явищ і розроблення відповідного державного механізму моніторингу.

II. Постановка завдання.

Мета статті – проаналізувати розроблення державного механізму оцінювання рівня загроз національній безпеці соціально-економічного характеру.

III. Результати

Наразі основним проблемним питанням галузі науки державного управління у сфері досліджень із забезпечення національної безпеки постає вирішення завдання щодо розроблення системи індикаторів для оцінювання відповідного рівня загроз національним інтересам.

Проведений аналіз наукових досліджень показав, що порогові значення індикаторів загроз національній безпеці дуже важко піддаються формалізації. До того ж значення цих індикаторів потрібно корегувати відповідно до стану розвитку економіки та рівня соціального забезпечення населення. Тому в статті розглянуто підхід до градації загроз національній безпеці соціально-економічного характеру.

На засіданні Ради національної безпеки та оборони України 18 лютого 2015 р. прийнято рішення щодо розроблення єдиної державної системи запобігання, реагування та припинення терористичних актів і мінімізації їх наслідків. Фактично ця система передбачає три рівня загрози: це синій – під-

вищений, помаранчевий – високий, червоний – критичний. Крім того, на засіданні поставлено завдання відповідним профільним міністерствам і службам щодо розроблення критеріїв ідентифікації рівнів загроз, системи оцінювання, а також заходів, які приймають автоматично всі суб'єкти виконавчої влади, системи територіальної оборони та цивільного захисту.

Заходи із запобігання кризовим ситуаціям наведеної системи включають державний механізм оцінювання рівня загроз національній безпеці соціально-економічного характеру. Тому пропонуємо використати цю тривірневу систему оцінювання.

Попередніми дослідженнями [5] пропонувався введення чотирьох рівнів загроз, що відповідають рішенням Ради національної безпеки і оборони України, оскільки перший рівень загроз – це режим повсякденної діяльності без ускладнень, а інші – вже запропоновані.

За принципом достатності, на нашу думку, цієї кількості рівнів вистачить для класифікації стану національної безпеки від загроз соціально-економічного характеру. Використання більшої кількості рівнів є недоцільним, оскільки ускладнюватиме як процес опису поточної оперативної ситуації, так застосування самого механізму особою, яка буде приймати рішення.

Доцільно також ввести градацію рівня загроз за кольоровою гаммою, запропонованою Радою національної безпеки і оборони. Подібний підхід застосовується при визначенні та прогнозуванні обстановки деякими іноземними силовими відомствами. При цьому кольорова гамма рівнів загроз потребує обґрунтування.

Початковий, що відповідає звичайному рівню загрози, має бути нейтральним, не активним кольором. Наступний колір, що відповідає підвищеному рівню загроз, повинен бути активним. Колір, що відповідає високому рівню загроз, повинен бути активнішим за попередній. Колір, що відповідає критичному рівню загроз, повинен бути найактивнішим і агресивним.

Вплив кольорів, що відображають рівні загроз, на людину наведено в табл. 1.

Враховуючи вищезазначене, пропонуємо модель державного механізму оцінювання рівня загроз національній безпеці соціально-економічного характеру (РЗ) (рис. 1).

Таблиця 1

Вплив кольорів, що відображають рівні загроз, на людину

№ з/п	Найменування кольорів	Вид поведінки	Вплив на свідомість (підсвідомість)	Самопочуття
1.	Сірий	Спокійна	Стабільність, стриманість	Задовільне
2.	Синій	Настирна	Відчуття змін	Серйозне, строге, важке
3.	Помаранчевий	Чуйна	Вага, концентрація	Уважне, сконцентроване
4.	Червоний	Активна	Агресія, пристрасть небезпека, заборона	Збуджене, діяльне, запальне

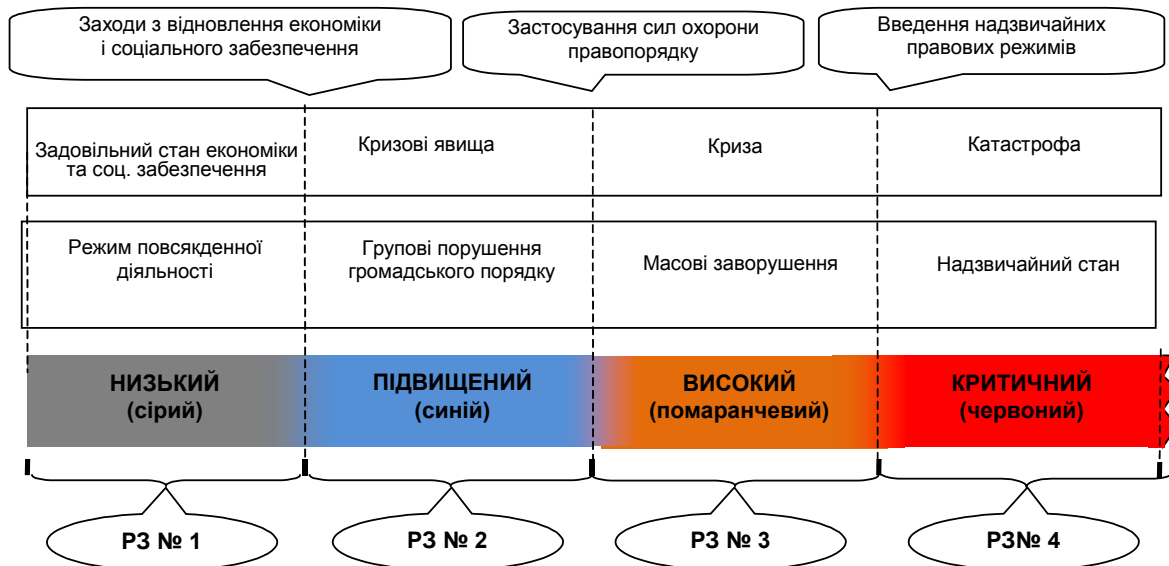

Рис. 1. Модель державного механізму оцінювання рівня загроз національній безпеці соціально-економічного характеру

РЗ № 1 (низький) – задовільний стан економіки, органи державної влади та місцевого самоврядування забезпечують нормальне функціонування місцевих підприємств, закладів, установ, транспорту, відповідає режиму повсяк-

денної діяльності сил охорони правопорядку. Стан РЗ має свого роду стаціонарні параметри, що зберігаються на визначеному проміжку часу.

РЗ № 2 (підвищений) – відповідає появі кризових явищ соціально-економічного харак-

теру та умовам виникнення групових порушень громадського порядку. Органи державної влади змушені перейти до посиленого режиму функціонування. Це такий рівень, при якому наявні суперечності на соціально-економічному підґрунті, випадки прояву сепаратистських настроїв, а також у закликах політиків, релігійних і неформальних лідерів, лідерів профспілок у засобах масової інформації (Інтернет, радіо, преса, телебачення) тощо.

РЗ № 3 (високий) – відповідає умовам виникнення соціально-економічної кризи й масових заворушень. Органи державної влади та місцевого самоврядування змушені негайно перейти до посиленого режиму функціонування. Це рівень, при якому мають місце загрози у вигляді закликів до руйнівних дій, пікетування державних органів влади, транспортної інфраструктури держави, особливо важливих об'єктів, заклики до зміни конституційного ладу, а також формування й озброєння незаконних збройних формувань.

РЗ № 4 (критичний) – відповідає виникненню умов соціальної катастрофи та введення надзвичайних адміністративно-правових режимів. Органи державної влади та місцевого самоврядування опинилися на межі втрати (втратили) управління місцевою громадою. Це такий рівень, при якому загрози, викладені в попередньому рівні, набувають характеру небезпеки. З'являються ознаки існування незаконних збройних формувань. Така обстановка характеризується неординарністю, значними масштабами подій, реальним чи можливим заподіянням шкоди населенню регіону й навколишньому середовищу.

Відповідно до появи в регіонах держави зазначених рівнів загроз національній безпеці соціально-економічного характеру розроблено модель поведінки органів державної влади, місцевого самоврядування та сил охорони правопорядку (табл. 2).

Таблиця 2

Модель поведінки органів державної влади, місцевого самоврядування та сил охорони правопорядку за рівнями загроз національній безпеці соціально-економічного характеру

	НИЗЬКИЙ	ПІДВИЩЕНИЙ	ВИСОКИЙ	КРИТИЧНИЙ
Органи державної влади і місцевого самоврядування	Забезпечують нормальне функціонування місцевих підприємств, закладів, установ, транспорту	Змушені перейти до посиленого режиму функціонування	Змушені негайно перейти до посиленого режиму функціонування	Опинилися на межі втрати управління місцевою громадою, в регіоні назріла потреба щодо введення надзвичайних адміністративно-правових режимів
Сили охорони правопорядку	Здійснюють повсякденну діяльність, службу	Переходять на посилений варіант несення служби	Залучаються для відновлення громадського порядку й забезпечення громадської безпеки, переходять на особливий варіант несення служби	Виконують завдання з локалізації та нейтралізації внутрішнього конфлікту та завдання, що визначені надзвичайним адміністративно-правовим режимом

При низькому рівні загроз національній безпеці соціально-економічного характеру органи державної влади й місцевого самоврядування забезпечують нормальне функціонування місцевих підприємств, закладів, установ, транспорту; при підвищеному рівні змушені перейти до посиленого режиму функціонування; при високому рівні змушені негайно перейти до посиленого режиму функціонування; при критичному рівні опинилися на межі втрати (чи втратили) управління місцевою громадою та в регіоні назріла потреба щодо введення надзвичайних адміністративно-правових режимів.

При низькому рівні загроз національній безпеці соціально-економічного характеру сили охорони правопорядку здійснюють повсякденну діяльність, службу; при підвищеному рівні переходять на посилений варіант несення служби; при високому рівні залучаються для відновлення громадського порядку й забезпечення громадської безпеки, переходять на особливий варіант несення служби; при критичному рівні виконують завдання з локалізації та нейтралізації внутрішнього конфлікту та завдання, визначені надзвичайним адміністративно-правовим режимом.

Попередніми дослідженнями розроблено математичний апарат, що дає можливість здійснювати оцінювання стану національної безпеки з використанням зазначених рівнів загроз [6]. У його основі лежить модифікований метод кластерного аналізу *k*-середніх, що здійснює порівняння щоденної ситуації з шаблоном кризовою, яка мала місце під час реальної кризи, та даними, закладеними в базу. З цією метою було розроблено програмну модель "Аналітика" [7] на базі геоінформаційної системи Національної гвардії України "Інструмент".

IV. Висновки

1. У статті розроблено модель державного механізму оцінювання рівня загроз національній безпеці соціально-економічного характеру, яка складається з чотирьох рівнів загроз, що наглядно характеризують стан національної безпеки в цьому напрямі.
2. Запропонована модель поведінки органів державної влади, місцевого самоврядування та сил охорони правопорядку за рівнями загроз національній безпеці соціально-економічного характеру є складовою єдиної державної системи запобігання кризовим ситуаціям.

3. Напрями подальших наукових розвідок – здійснення досліджень з прогнозування рівня загроз національній безпеці соціально-економічного характеру в українському суспільстві.

Список використаної літератури

1. Ільчук Л. І. Критерії, показники та індикатори соціальної безпеки (спроба аналізу) [Електронний ресурс] / Л. І. Ільчук, О. О. Давидюк // Центр перспективних соціальних досліджень Міністерства соціальної політики України та НАН. – Режим доступу: <http://cpsr.org.ua/index.php>.
2. Когут А. Е. Информационные основы регионального социально-экономического мониторинга [Электронный ресурс] / А. Е. Когут, В. С. Рохчин. – Санкт-Петербург : ИСЭП РАН, 1995. – Режим доступа: http://universal-roup.in.ua/fileadmin/user_upload/articles_2012/Gladchenko_monitoring.pdf.
3. Аюшеева С. Н. Формирование системы индикативного мониторинга качества жизни населения в регионах России : дис. ... канд. экон. наук : 08.00.05 / С. Н. Аюшеева. – Улан-Удэ, 2006. – 160 с.
4. Кизим Н. А. Программно-целевой подход к государственному управлению социальной напряженностью в регионах : монография / Н. А. Кизим, В. В. Узунов. – Харьков : ИНЖЕК, 2007. – 204 с.
5. Белай С. В. Модель оценки состояния социально-экономической безопасности регионов Украины / С. В. Белай // Проблемы рынка труда и формирования трудовых ресурсов : сб. науч. статей. – Москва : Институт деловой карьеры, 2013. – С. 157–164.
6. Белай С. В. Використання модифікованого методу k-середніх кластерного аналізу у задачах державного управління з прогнозу кризових явищ соціально-економічного характеру / С. В. Белай, В. Е. Лісіцин // Актуальні проблеми державного управління. – Одеса : ОРІ НАДУ, 2014. – Вип. 4 (60). – С. 211–214.
7. Обґрунтування методологічних підходів прогнозування кризових явищ в українському суспільстві шляхом використання інструментів геопросторового та статистичного аналізу (шифр – “Аналітика”) / Національна академія Національної гвардії України ; кер. С. В. Белай; викон.: В. Е. Лісіцин та ін. – Харків, 2014. – 159 с.

Стаття надійшла до редакції 23.02.2015.

Белай С. В. Государственный механизм оценивания уровня угроз национальной безопасности социально-экономического характера

В статье доказана актуальность государственной политики по противодействию кризисным явлениям социально-экономического характера в украинском обществе. Разработана модель государственного механизма оценивания уровня угроз национальной безопасности социально-экономического характера. Предложена модель поведения органов государственной власти, местного самоуправления и сил охраны правопорядка по уровням угроз национальной безопасности социально-экономического характера.

Ключевые слова: национальная безопасность, государственное управление, кризисные явления, государственные механизмы противодействия.

Belay S. Public mechanism of threats evaluation for national socioeconomic security

Current events in the Ukrainian society show the emergence of numerous crises with socioeconomic nature. The most dangerous of these is poverty of population, absence of middle class, differentiation of the population in terms of poverty, social inequality, significant corruption and as a result top level of social tension, which can lead to protest action of citizens. Therefore, the actions of state and local authorities should aim to resolve this crisis.

Currently, research work of scientists directed to criteria identification, evaluation of features and indicators of social security to monitor socio-economic development of regions, to assess the level and quality of life in the regions and the evaluation of social tension. However, the issue of the development of state mechanism evaluation of threats to national security socioeconomic not paid in research and legislation of Ukraine enough attention.

The aim of article is to conduct research on the development of state mechanism for evaluation of threats to national security socioeconomic.

The analysis of modern research works showed that thresholds of indicators of threats to national security is very difficult to formalize. In addition, the values of these indicators need to be adjusted according to the situation of the economy and welfare of the population. Therefore, an approach of threats graduation for national security socioeconomic divided into four levels of threats is proposed.

In the article the model state mechanism of evaluating the level of threat to national security for socioeconomic is developed; that one consists from four levels of threats that clearly describe the state of national security in this area.

The proposed model is used for the behavior of public authorities, local government and law enforcement forces on levels of threats to national security socioeconomic is part of a unified state system of prevention of crisis situations in the regions of Ukraine.

Key words: national security, public administration, crisis, government response mechanisms.